

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav evropské etnologie**

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK EVROPSKÉ ETNOLOGIE

RICHARD JEŘÁBEK

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav evropské etnologie**

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK EVROPSKÉ ETNOLOGIE

RICHARD JEŘÁBEK

Etnologické materiály 2
Brno 2013

Příprava rukopisu Biografického slovníku evropské etnologie byla podpořena Grantovou agenturou České republiky v rámci projektu 404/01/1266.

Vědecká redakce:

Předseda:

Prof. PhDr. Dušan Holý, DrSc.

Členové:

PhDr. Stanislav Brouček, CSc.

PhDr. Alena Kalinová

Doc. PhDr. Alena Křížová, Ph.D.

Doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

PhDr. Jarmila Procházková, Ph.D.

PhDr. Peter Slavkovský, DrSc.

Etnologické materiály 2

© 2013 Richard Jeřábek, dědicové

© 2013 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7627-3 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-6624-3 (brožovaná vazba)

EDIČNÍ POZNÁMKA AUTORA

Projekt sestavení *Biografického slovníku evropské etnologie* vznikal především z naléhavé potřeby zpřístupnit profesionálním etnologům a vědeckému dorostu, popřípadě i jiným zájemcům o tento obor, informace o osobnostech, které se podílely a podílejí na vzniku a rozvoji jednoho z odvětví všeobecného národopisu, odvětví, které v prostředí části „starého světa“ ještě donedávna postrádalo pevné kontury.

Už z původního návrhu vyplývalo, že slovník by měl pojímat jak badatele národní etnografie a folkloristiky, tak i představitele jinonárodní vědy, kteří přispěli k poznání lidové kultury a způsobu života v jiných, ať již sousedních či vzdálenějších evropských zemích. Za základní hledisko pro zařazení byla totiž zvolena badatelská orientace jednotlivých osobností přesahující lokální nebo regionální zaměření a provinciální či minuciózní tematiku publikovaných prací. Z toho přirozeně plyne, že nebyli a také nemohli být do výběru pojati národopisci, kteří sice za dobu existence oboru působili v Evropě a svými pracemi přispívali k poznání národní nebo regionální kultury a způsobu života, ale jejich činnost neobrážela snahu pochopit a prezentovat vlastní prostředí jako součást většího nadnárodního celku; zařazením bezpočtu těchto osob by se rozsah díla nesmírně rozrůstal, pozbýval by na přehlednosti a utupoval by hranu, na níž se po dvě poslední staletí pohyboval vývoj evropské etnologie jako oboru, který by měl být závažností svých výsledků poměřován s jinými prestižními společenskovědními disciplinami.

Provizorní verze hesláře sestaveného na základě zevrubné excerpcce z historiografických prací, oborových i všeobecných encyklopedií, slovníků a bibliografií věstila, že po zkompletování seznamu osob, které se na formování evropského národopisu podílely, vyvstane před navrhovatelem nepředstavitelné množství heuristické práce, jejíž zvládnutí bude nepochybně nad síly jednoho autora. Od samého počátku bylo nezbytně nutné obracet se o rady a o pomoc na zahraniční kolegy, zejména ze zemí, v nichž se etnologická evropeistika progresivně vyvíjela a přinesla nejpřesvědčivější výsledky (např. Švédsko, Finsko, Německo, Rakousko, Švýcarsko, Polsko), a také z dalších zemí, z nichž postrádáme potřebné oborové příručky, ba dokonce i všeobecné encyklopedie (Dánsko, Nizozemí, Belgie, Francie, Itálie aj.). Kontakty bylo vcelku snadné navázat, protože sestavovatel slovníku je po více než tři desetiletí členem autorského kolektivu *Internationale Volkskundliche Bibliographie*; uskutečňovaly se jednak při osobních setkáních, hlavně však prostřednictvím elektronické pošty.

S autorskou výpomocí domácích kolegů však nebylo lze počítat, protože jen málo českých etnografů se věnuje evropeistice. Po mnohaletých zkušenostech ze sestavování biografického slovníku k národopisu českých zemí bylo také zřejmé, že málokdo je ochoten

zavázat se k této spolupráci a také ji naplnit skutky. Vedle sestavení hesel vyvstává nadto jako velmi naléhavá jejich inovace až do chvíle, kdy se rukopis postupuje do tisku. Hesla biografického slovníku totiž stárnou rychleji, než hesla slovníku věcného; nejcitlivější jsou nesčetné změny v životopisných údajích a ve výběru citovaných prací.

Koncepce slovníku. Zásady a způsob sestavování hesláře:

Badatelskou práci v oboru národopisu chronicky znesnadňuje nedostatek základních historiografických, biografických a bibliografických pomůcek, takže řešení většiny záměrů nebo úkolů musí být započato od stavu takřka nulového: badatelé jsou skoro vždy nuceni podstupovat pátrání po výsledcích předchozího úsilí znovu, a to od samého počátku. Za tohoto stavu bylo tedy cílem a smyslem biografického slovníku k národopisu evropských zemí shromáždit reprezentativní soubor informací o osobách a osobnostech, které se podílely na procesu poznávání kultury a způsobu života lidových vrstev v evropských zemích, a to ve vzájemných vztazích a souvislostech.

Přednost při pojímání do hesláře byla dána těm badatelům, kteří osvědčovali soustavnější aktivitu, a těm, kteří uveřejnili práce významné jako východisko pro další odborné studium. Pominuti však zůstali ti autoři, jejichž identity nebylo lze se dopátrat, ale také ti, jejichž práce nesou zřetelné stopy badatelského diletantismu a nespolehlivosti, přestože ne jeden z nich byl vybaven vysokoškolským diplomem a dostalo se mu dokonce možnosti stanout v čele některé z národopisných institucí. Naproti tomu byla zařazena hesla o některých představitelích blízkých, příbuzných disciplín, ojediněle též odlehlých oborů; z jejich prací odkazujeme přednostně k těm, v nichž je věnována pozornost národopisné problematice. Přihlíželi jsme též k přínosu osobností, jejichž působení bylo spjato s bádáním o některých národních minoritách žijících v důsledku kolonizačních procesů anebo migrací v různých evropských končinách.

Na okraji národopisu jako vědy funguje už od 19. století amatérský zájem o některá odvětví tradiční lidové kultury, spojený zpravidla s úsilím o zachování a další rozvíjení této části kulturního dědictví. Naprostá většina publikovaných prací, které v souvislosti s těmito aktivitami vznikají, postrádá vědeckou povahu, spíš naopak – sama se stává předmětem odborné pozornosti jako nepominutelný společenský jev. V tomto slovníku přirozeně zastoupeni nejsou.

Kategorie hesel, jejich rozsah a stavba:

Aniž bychom pojali úmysl předem klasifikovat osoby a jejich dílo, byli jsme nuceni už v počátečním stadiu příprav slovníku stanovit pomyslné kategorie hesel k rozlišení jejich rozsahu, a to podle kvantity publikovaných prací s přihlédnutím k jejich kvalitě a dosahu ve vývoji oboru. Největší plocha tak zůstala vyhrazena pro hesla o výrazných, v některých případech vůdčích osobnostech oboru, jejichž vědecká činnost výrazně přesáhla průměr nejen počtem, ale především hodnotou publikovaných prací; do této kategorie se ovšem začlenili i někteří z těch prominentních představitelů národopisu, jimž bylo v dobách obecné

nepřízně umožněno vyčleňovat se svým výlučným postavením a výhodami, které z toho vyplývaly. V českém prostředí se tu i tam projevují tendence zamlčovat citace prací ideologicky a politicky kompromitujících jejich autory; tomu jsme se snažili zabránit podle prosté a stále platné zásady *litera scripta manet*. Druhou kategorií tvoří hesla vykazující vysokou úroveň profesionálních pracovníků, výjimečně i neškolených zájemců o předmět národopisného studia, popřípadě specialistů z příbuzných oborů, kteří významně přispěli k objasňování národopisné problematiky; šlo zejména o historiky, archeology, uměnovědce, filology, dialektology, ale též o sociology, filozofy, religionisty apod., jejichž badatelský zájem je od etnologie často neoddelitelný. Do třetí kategorie spadají hesla těch, kdož jen příležitostně, ale přínosně vstoupili na národopisnou půdu, třeba jen jako prostředníci z řad cestovatelů, publicistů, fotografů apod., a zcela samozřejmě spadá do této kategorie skupina mladých, začínajících národopisců, kteří jsou sice vyzbrojeni akademickým vzděláním, ale výsledky jejich odborné nebo vědecké činnosti nejsou zatím srovnatelné s těmi, kteří v oboru fungují už po celá léta nebo desetiletí. Tyto kategorie se však prolínají a hranice mezi nimi jsou velmi neostře.

Pokud to bylo možné, snažili jsme se vtisknout heslům srovnatelnou strukturu: v čele stojí příjmení a jméno, popř. též rodné jméno, jen ve výjimečných případech také pseudonym, hlavně pokud pod ním byly uveřejněny práce pojaté do textu hesla, datum a místo narození, event. i úmrtí. Jednoslovná nebo víceslovná charakteristika vyjadřuje národní příslušnost, jakož i výčet oborů a druhů činností, v nichž spočívá těžiště a tím i význam osoby či osobnosti, jíž je heslo věnováno. Informace týkající se vysokoškolského vzdělání naznačují, jakým směrem se ubíralo formování jejich odborných zájmů a jakého stupně dosáhlo.

Záměrně pouštíme od uvádění dosažených absolventských a akademických titulů a vědeckých hodností, jednak proto, že jsou v četných případech – zejména v hlubší minulosti – obtížně zjistitelné, též proto, že v průřezu dvou tří století se pro svoji rozkolísanou hodnotu staly v mezinárodním měřítku naprosto nesrovnatelnými, a konečně též proto, že akademické tituly a vědecké hodnosti samy o sobě nemusejí být a také nejsou ještě žádnou zárukou kvality odváděné práce. Ze stejného důvodu pouštíme od výčtu různých ocenění a vyznamenání, která procházela inflačním vývojem a k jejichž naprosté devalvaci v mnoha evropských zemích došlo v posledních desetiletích, kdy se stala politickým nástrojem. Výčet různých zaměstnání, popř. i postavení v nich, totiž dostatečně naznačuje, v jakém prostředí a za jakých podmínek se formovali autoři odborných a vědeckých prací.

Tato vstupní část hesel vykazuje přirozeně četné mezery, hlavně chybějící údaje, jež nebyly k nalezení v uvedených pomůckách a jež se v mnoha případech nepodařilo zjistit nebo ověřit ani prostřednictvím písemných dotazů adresovaných na různé instituce i jednotlivce; kvůli absenci nebo naprosté nespolehlivosti těchto dat bylo poměrně dost hesel prozatím vyřazeno a budou včleněna po dosažení celistvosti. V mnoha případech jsme naráželi také na rozporné údaje o dni, měsíci či dokonce roku narození, popř. úmrtí; pokud nebylo lze s jistotou stanovit, která informace je správná, přiklonili jsme se k té, jež se

uváděla častěji. Nejobtížněji se zjišťovala místa úmrtí, která nebývají spolehlivě precizována ani v nekrologích. Lokality nacházející se mimo naše území uvádíme v záhlaví hesla i v bibliografických citacích v originální podobě, v textu ovšem v počeštěném přepisu, který umožňuje jejich skloňování.

Ve výčtu tematických kruhů, do nichž spadají citované práce, jsou v plném znění uváděny a kurzívou zvýrazněny jen názvy samostatně vydaných knih, antologií, brožur, bibliografií a katalogů, zatímco studie, články, vědecká sdělení apod. jsou souhrnně charakterizovány podle jejich tematiky a odkazy k nim jsou připojeny v závorkách s uvedením zkratkou názvů nejběžnějších odborných časopisů nebo jejich plnými názvy, pokud se objevují jen zřídka. V těchto odkazech jsme museli upustit od uvádění paginace, které by zbytečně zatěžovalo a zneřehledňovalo text hesla; ostatně biografický slovník nemá za účel suplovat bibliografii. V textu hesel tedy jde o pokud možno výstižný výběr důležitějších prací, které osobu a její odbornou nebo vědeckou činnost v oboru evropské etnologie profilují. Upouštíme také od výčtu drobnějších příspěvků – glos, zpráv, referátů, recenzí apod., protože jejich uváděním by se texty hesel neúměrně přetěžovaly a zneřehledňovaly.

Většinu hesel uzavírá oddíl, v jehož první části (Bibl.) – pokud je důvod k jejímu vyčlenění – jsou uvedeny odkazy k personálním bibliografiím příslušné osobnosti, druhá část (Lit. :) obsahuje chronologicky seřazený seznam publikovaných informací o příslušné osobě a jejím působení. Jsou v něm uvedeny nejen rozměrnější práce (monografie, jubilejní sborníky, hodnotící studie), ale též jubilejní články, nekrology, polemiky, zmínky v souborných dílech, hlavně historiografických. Pro hodnocení osob a jejich odkazu nemohou být ovšem panegyrika ani nekrology považovány za směrodatné, protože nezřídka z etických pohledů přeceňují význam jubilatovy či nebožtíkovy osobnosti a díla. Obsah některých těchto příspěvků, jakož i recenzí, jasně svědčí o tom, že vznikly na objednávku nebo dokonce pod dohledem či za přispění jubilanta.

Záměrně však citujeme hesla z všeobecných a oborových naučných slovníků a encyklopedií obsahující zpravidla jen stručné, někdy pouze několikařádkové údaje; okolnost, zda je někomu věnována pozornost v těchto pomůckách, nasvědčuje tomu, že byl už ve své době vzat na vědomí, a pokud je později opomenut, věští to, že už pozbyl na významu, anebo – a to zejména v nedemokratických obdobích – se stal nepohodlným nebo dokonce nepřijatelným. Podobně jako v textu využívá se i v tomto oddílu hesla zavedených zkratk slovníků, encyklopedií, časopisů, sborníků apod., seznam zkratk je připojen.

Naprostá většina hesel je původní, i když jsou v některých případech použity formulace převzaté z cizojazyčných pomůcek důsledně citovaných v závěru hesla. Jen pro malou skupinu hesel o českých komparatistech byly převzaty části textů z *Biografického slovníku*, jednoho ze svazků díla *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, které vyjde v nakladatelství Mladá fronta. Autor *Biografického slovníku evropské etnologie* byl se Stanislavem Broučkem z Etnologického ústavu AV ČR spoluřešitelem a hlavním redaktorem zmíněné encyklopedie, která vznikla za podpory Grantové agentury České republiky, a sestavovatelem, jakož i autorem většiny hesel v českém biografickém slovníku.

Výsledkem projektu je předkládaná česká verze rukopisu připravená pro vydání tiskem. Sestavovatel zvažuje možnost využití *Biografického slovníku evropské etnologie* jako učební pomůcky pro vysokoškolské studenty. Text je způsobilý také pro překlad do dalších jazyků, především do němčiny. Vzhledem k územnímu i tematickému rozsahu by mohl být slovník vydán také dvojjazyčně, nejlépe v česko-německé verzi.

POZNÁMKA VYDAVATELE

Autor slovníku, prof. PhDr. Richard Jeřábek, DrSc. (1931–2006) usiloval ke konci své profesní éry o zúročení celoživotní intenzivní heuristické práce na poli evropské etnologie. Jeho náhlá smrt však přerušila pokračování v díle a úspěšné dokončení slovníku. Teprve po několika letech se rukopisu ujaly doktorandky Ústavu evropské etnologie a v rámci svých možností začaly postupně doplňovat chybějící informace a alespoň částečně aktualizovat ty stávající. Přes veškerou snahu a pečlivost nebylo možno ověřit všechna data a údaje, mnohé z nich se liší v tištěných i elektronických zdrojích, některé jsou nedosažitelné. Celková koncepce daná autorem zůstala zachována, respektován byl výběr badatelů včetně pochopitelného důrazu na české prostředí.

Přes všechny nedokonalosti a neúplnosti předkládáme *Biografický slovník evropské etnologie* uživatelům, především studentům, jako výchozí zdroj pro jejich orientaci v oboru a poznání kořenů, z nichž současná evropská etnologie vyrůstá.

**BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK
EVROPSKÉ ETNOLOGIE**

Aaltonen Esko (9. 3. 1893 Forssa – 24. 3. 1966 Helsinky). Finský sociolog a národopisec. Studoval sociologii, v l. 1935–1940 působil jako ředitel nakladatelství a po r. 1946 jako vedoucí redaktor časopisu *Suomalainen Suomi* (Finské Finsko). V l. 1951–1963 byl profesorem sociologie na univerzitě v Turku. Zabýval se hlavně studiem lidových forem společného působení na zachovávání vlasteneckých tradic, jemuž věnoval příručku domovské práce (*Kotiseututyön opas*, Helsinky 1948, ²1953), a v monografii *Kyläyhteiskunta isojaosta alkaen*, která vyšla jako jeden ze svazků kulturněhistorické edice (4, 1936), podal obraz vesnické pospolitosti po rozdělení půdy, na který navázal prací *Die bäuerliche Kultur in Finnland* (Helsinki 1939, spol. K. Vilkkuna). Do kolektivního díla *JRO – Volkskunde. Europäische Länder* (München 1963) přispěl kapitolou o finské lidové kultuře.

Bibl.: L. Pohjankallio: *Esko Aaltonen kirjallinen tuotanto*. In: Esko Aaltonen neljä elämäntyötä 1893–1966. Forssa 1993, s. 207–245.

Lit.: *JRO – Volkskunde. Europäische Länder*, München 1963, s. 258; H. Lahtonen: *Esko Aaltonen (1893–1966)*. Nordisk museologi 1995, č. 2, s. 41–47.

Aarne Antti Amatus (5. 12. 1867 Pori – 5. 2. 1925 Helsinky). Finský folklorista. Studoval folkloristiku na univerzitě v Helsinkách, kde od r. 1911 působil jako docent a od r. 1922 jako mimořádný profesor srovnávací folkloristiky. Byl stoupencem historicko-geografické metody Kaarle Krohna a jedním z nejvýznamnějších představitelů tzv. finské školy. K jeho základním pracím patří *Vergleichende Märchenforschungen* (Helsingfors 1908); *Verzeichnis der Märchentypen* (FFC 3, Helsinky 1910); *Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung* (FFC 13; Helsinky 1913); *Types of the Folktale in World literature* (1928, spol. K. Krohn); *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. 2nd Revision* (FFC 184, Helsinky 1961, spol. S. Thompson).

Lit.: K. Krohn: *Antti Aarne*. FFC 64, 1926; ZfV 35–36, 1925–1926, s. 81–82 (F. Boehm); R. Vulcănescu: *Dicționar de etnologie*. București 1979, s. 295; *EdM 1*, 1999, s. 2–3 (P.-L. Rausmaa). – Polemika: *A. von Löwis of Menar*. ZfV 25, 1915, s. 154–166.

Afanasjev Alexander Nikolajevič (11. 7. 1826 Bogučari, Voroněž – 23. 10. 1871 Moskva). Ruský sběratel lidových orálních tradic a folklorista.

Studoval v l. 1844–1848 práva na moskevské univerzitě, pracoval v archivu ministerstva zahraničních věcí. Byl stoupencem mytologické školy, vydavatelem prvních vědecky zpracovaných sbírek ruských ústních podání *Narodnyje russkije skazki 1–8* (1855–1863/1864, ²1873, 1897, v redakci V. Ja. Proppa. Moskva 1957), *Narodnyje russkije legendy* (Moskva 1858, 1914), *Poetičeskije vozzenija slavyjan na prirodu 1–3*. Moskva 1865/1866–1869), *Russkije detskije skazki* (1871). Sovětský národopis sice ocenil jeho faktografický odkaz, avšak stroze odmítl jeho teoretické postoje a navazování na dílo bratří Grimmových. Odmítnuta byla i jeho klasifikace lidového ústního podání (pohádky o zvířatech, kouzelné pohádky, pohádky novelistické a lidové anekdoty), protože podle marxisticko-leninské teorie přihlížela spíš k formálním než ideovým vlastnostem předmětu. Jeho klasická sbírka pohádek obsahuje i záznamy z Ukrajiny a Bílé Rusi, takže v úplnosti reprezentuje námětový repertoár východních Slovanů.

Lit.: J. Mandát: *Lidová pohádka v ruském vývoji literárním*. Praha 1960, s. 81–83; R. Vulcănescu: *Dicționar de etnologie*. București 1979, s. 295; *Etnografija vostočnych slavjan. Očerki tradicionnoj kul'tury*. Moskva 1987 (N. V. Novikov); *International Dictionary of Anthropologists*. New York – London 1991, s. 3–4; *EdM 1*, 1977, sl. 128–137 (I. Levin).

Anderson Walter Artur Aleksander (28. 9. 1885 Minsk – 23. 8. 1962 Kiel). Estonský folklorista německého původu.

Působil jako profesor na univerzitách v Kazani, v l. 1920–1939 v Tartu, v l. 1939–1945 v Königsbergu a v l. 1945–1962 v Kielu. Je považován za zakladatele moderního estonského národopisu, byl stoupencem difusionismu a geograficko-historické metody. K jeho komparatistickým pracím patří knižní monografie (*Roman Apuleja i narodnaja skazka I*. Kazaň 1914; *Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks*. FFC 42. Helsinki 1923; *Der Schwank vom alten Hildebrand. Eine Vergleichende Studie*. Dorpat 1931; studie *Die Marspanik in Estland 1921*. ZfVk 35–36, 1925–1926; *Tschuwaschische Sagen vom Igel als Ratgeber*. ZfVk 24, 1914; *Ein Vexiermärchen aus San Marino*. ZfVk 46, 1936–1937; *Das sogenannte Märchen vom Eselmenschen*. ZfVk 51, 1954, 54, 1958; *Walter Anderson † zu Aarne-Thompson „The Types of the folktale“ 1961*. ZfVk 59, 1963.

Lit.: L. Mackensen: *Meister der Volksforschung*. Baltische Monatshefte 1935, s. 510–516; F. Harkort: *Walter Anderson (1885–1962)*. ZfVk 58, 1962, s. 255–257; K. Ranke: *Walter Anderson zum 70. Geburtstag*. ZfVk 52, 1955, s. 295–296; K. Ranke: *Walter Anderson*. Fabula 5, 1962, s. 184–185; I. Levin: *Walter Anderson*. DJVk 9, 1963, s. 293–311; O. A. Webermann: *Walter Anderson (1885–1962)*. Zeitschrift für Ostforschung 12, 1963, s. 708–718; *Słownik folkloru polskiego*. Warszawa 1965, s. 18–19; *EdM 1*, 1977, s. 493–494 (K. Ranke); E. Laugaste: *Professor Walter Andersoni tööst Tartus*. In: Keel ja Kirjandus 1985, s. 605–613.

Andree Richard (26. 2. 1835 Braunschweig – 22. 2. 1912 München). Německý geograf a etnograf, jeho otec byl zeměpisec a kartograf Karl Theodor Andree (1808–1875), který zastával a uplatňoval dobový názor, že národopis je významná státověda (Staatskunde); založil v l. 1861–1862 časopis *Globus*. Studoval přírodní vědy ve svém rodišti a poté v Lipsku, v l. 1873–1890 řídil kartografický ústav a nakladatelství, v r. 1902 byl jmenován profesorem. V Čechách krátce působil jako metalurg a za pobytu na fürstenberském Křivoklátu se obeznámil s českými poměry a své nacionalisticky vyhocené postoje vyjádřil v pracích *Nationalitätsverhältnisse und Sprachgrenze in Böhmen* (Leipzig 1871) a *Tschechische Gänge* (Bielefeld – Leipzig 1872). Obdobně se obíral též lužickými Srby ve spisech *Das Sprachgebiet der Lausitzer Wenden von 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart* (Prag 1873) a *Wendische Wanderstudien* (Stuttgart 1874), jakož i *Zur Volkskunde der Juden* (Bielefeld – Leipzig 1881). Za problematické se pokládá jeho základní dílo *Ethnographische Parallelen und Vergleiche 1–2* (Stuttgart 1878, 1889), v němž se pokoušel pod vlivem Bastianovy teorie vysvětlit nejrůznější kulturní jevy a vysvětlit jejich údajné spojitosti na základě pověrečných představ a praktik, aniž by přihlížel ke společenským spojitostem a funkcím. Rozmanitě

příspěvky vyznačující se srovnávacím zřetelem otiskoval v etnografických časopisech, např. článek o lidských lebkách jako nádobách k pití (ZfVk 22, 1912). Znalosti prostředí, s nímž se obeznamoval od mládí, shrnul do *Braunschweiger Volkskunde* (Braunschweig 1896, 21901). Několik titulů nasvědčuje tomu, že se zajímal také o religiózní tematiku, např. *Votive und Weihgaben des katholischen Volks in Süddeutschland. Ein Beitrag zur Volkskunde* (Braunschweig 1904), k níž přispívala také jeho žena Marie Andree-Eysn soustavnou sběratelskou činností. Nejvýše oceňována však zůstávají jeho geografická atlasová díla z doby kolem přelomu 19. a 20. století (*Andrees Allgemeiner Handatlas*. Bielefeld – Leipzig 1881–1937).

Lit.: *Brockhaus' Konversations-Lexikon 1*. Leipzig – Berlin – Wien 141901, s. 602; *OSN 1*, 1888, s. 293–294; W. Hirschberg: *Wörterbuch der Völkerkunde*. Stuttgart 1965, s. 15; I. Weber-Kellermann: *Deutsche Volkskunde zwischen Germanistik und Sozialwissenschaften*. Stuttgart 1969, s. 43–45; I. Weber-Kellermann – A. C. Bimmer: *Einführung in die Volkskunde/Europäische Ethnologie*. Stuttgart 21985, s. 62–64; H. Alzheimer: *Volkskunde in Bayern*. Würzburg 1991, s. 10–12; *DBE 1*, 1995, s. 133.

Andree-Eysn Marie (11. 11. 1847 Horn – 13. 1. 1929 Berchtesgaden). Rakousko-německá etnografka.

Jako neškolená sběratelka se zajímala hlavně o společné i rozdílné rysy lidové kultury na rakousko-bavorském rozhraní. Na rozmanitých projevech sledovala v souboru dílčích studií rozšíření a regionální i lokální formy lidových a církevních obřadů a obyčejů, mj. poutí, v etnicky a zčásti i kulturně nestejnorodém osídlení (*Volkskundliches. Aus dem bayrisch-österreichischen Alpengebiet*. Braunschweig 1910), nadto uveřejnila příspěvky o starých kamenných křížích a křížových kamenech a o živých plotech a ohradách v Solnohradsku (ÖZfVk 3, 1897, 4, 1898). Významně se podílela na díle svého muže Richarda A. (1835–1912) *Votive und Weihgaben des katholischen Volkes in Süddeutschland* (Braunschweig 1904), které vzniklo na základě jejích výzkumů.

Lit.: *Festschrift für Marie Andree-Eysn*. München 1928; F. Boehm: *Marie Andree-Eysn †*. ZfVk 39, 1929, s. 122–123; M. Haberlandt: *Frau Marie Eysn †*. Wiener Zeitschrift für Volkskunde 34, 1929, s. 217–218; *ÖBL 1850–1950*, sv. 3, 1965; I. Weber-Kellermann – S. Becker – A. C. Bimmer: *Einführung in die Volkskunde/Europäische Ethnologie*. Stuttgart 21985, s. 63 a 107; H. Alzheimer: *Volkskunde in Bayern*. Würzburg 1991, s. 12; R. W. Brednich: *Grundriss der Volkskunde. Einführung in die Forschungsfelder der Europäischen Ethnologie*. Berlin 21994, s. 412; *DBE 1*, 1995, s. 133; H. Nikitsch: *Marie Andree-Eysn. Quellenfund zur Biographie*. JbfVk 2001, s. 7–26; *Wissenschaftlerinnen in und aus Österreich. Leben – Werk – Wirken*. Wien – Köln – Weimar 2002, s. 17–21 (H. Nikitsch).

de Aranzadi y Unamuno Telesforo (4./5./7. 1. 1860 Vergara, Guipúzcoa – 12. 2. 1945 Barcelona). Baskický antropolog a etnolog, vysokoškolský pedagog.

Do r. 1889 studoval v Madridu přírodní vědy, na přelomu 19. a 20. století působil na vysokých školách v Granadě a Barceloně a v r. 1931 odešel do důchodu.

Do vědeckého povědomí vstoupil uveřejněním své disertace zaměřené hlavně na fyzickou antropologii (*El pueblo euskalduna. Estudio de antropologia*. San Sebastian

1889) a k národopisu se přihlásil prací *Investigaciones etnológicas en España* (Madrid 1908), hlavně však teoretickými publikacemi *Etnografía. Sus bases, sus métodos y aplicaciones a España* (Madrid 1917, spol. L. Hoyos) a *Etnografía* (Barcelona 1926, spol. M. Haberlandt), dále pak rozmanitými studii z materiální kultury. Je považován za jednu ze zakladatelských osobností národopisu na Iberském poloostrově.

Lit.: J. Caro Baroja: *Elogio de D. Telesforo de Aranzadi (1860–1945)*. Revista de dialectología y tradiciones populares 17, 1961, s. 136–144; J. Azcona: *Notas para una historia de la antropología vasca: Telesforo de Aranzadi y José Miguel de Barandiarán*. Etnica 17, 1981, s. 64–84; A. Goicoetxea Marcaida: *Telesforo de Aranzadi: vida i obras*. San Sebastian 1985; *International Dictionary of Anthropologists*. New York – London 1991, s. 10–11 (J. Azcona).

Arnaudov Michail Petrov (5. 10. 1878 Ruse – 18. 2. 1978 Sofija). Bulharský literární vědec, národopisec a vysokoškolský pedagog.

Do r. 1898 studoval slovanskou filologii na sofijské univerzitě, v l. 1898–1900 v Lipsku a Berlíně, v l. 1903–1908 v Praze a v l. 1908–1909 v Paříži a Londýně. Jako univerzitní profesor působil v l. 1919–1944 v Sofii. Ve své pedagogické i publikační činnosti kladl důraz na kombinace metod historických, geografických, antropologických a psychologických. Většina jeho prací je založena na komparatistickém principu, ať již jde o tematiku převážně folkloristickou (*Bálgarskite narodni prikazki*. Sofija 1905; *Očerki po bálgarskija folklor*. Sofija 1934 aj.), o obřady a obyčeje (*Die bulgarischen Festbräuche*. Leipzig 1917; *Kukeri i rusalii*. Sofija 1920; *Studii varchu bálgarskite obredi i legendi 1–2*. Sofija 1924; *Bálgarski narodni prazdnici*. Sofija 1943; *Magičeski obredi i mitičeski verovanja u dnešnite Bálgari*. Sofija 1969) anebo o studie historiografické (*Nacenkite na bálgarskata narodouka*. Sofija 1921). K jeho nejzdařilejším studiím náleží analýza *Ekstaza i mistika*, která vyhodnocuje rozsah výskytu, formy a smysl tzv. nestinarských obyčejů s kultovními tanci na rozžhaveném popelu v Trákii.

Bibl.: M. Georgieva: *Trudove na akad. Michail Arnaudov v oblastta na folkloristikata*. Bálgarski folklor 4, č. 3, s. 80–84.

Lit.: Ch. Vakarelski: *Etnografija na Bálgarija*. Sofija 1974, s. 85–88; P. Dinekov: *Michail Arnaudov i bálgarskijat folklor*. Bálgarski folklor 4, č. 3, s. 3–15; M. Benovska: *Michail Arnaudov kato izsledvač na bálgarskata obrednost*. Bálgarski folklor 4, č. 3, s. 16–27; R. Vulcănescu: *Dicționar de etnologie*. București 1979, s. 299; *Encyklopedia Bálgarija I*. Sofija 1978; *EdM 1*, 1977, sl. 808–810 (Ch. Vakarelski); *Diderot CD-ROM 2002*, s. 215.

d'Arnono Gianfranco (19. 10. 1920 Udine). Italský národopisec a vysokoškolský pedagog.

Studia na katolické univerzitě v Miláně ukončil v r. 1944, kde ještě pokračoval ve studiu románské a moderní filologie do r. 1950. Od r. 1955 působil jako soukromý docent a od r. 1977 jako řádný profesor v Padově a Terstu. V centru jeho zájmů stála furlánská menšina a její kultura, kterou podchytil jednak v soupisech prací (*Bibliografia ragionata delle tradizioni popolari friulane*. Udine 1950; *Bibliografia della musica popolare*

friulana. In: *Aevum* 24, 1950), jednak v různých edicích textů tradičních i novodobých, mj. v práci o lidových zvycích v Dolomitech (*Vecchie usanze popolari di Ampezzo*. Trieste 1947). V návaznosti na třídění v systému AaTh sestavil typologii tradičního lidového podání *Indice delle fiabe toscane* (Firenze 1953). V práci *Le Fiabe di magia in Italia* (Udine 1957) se pokusil na příkladu vybraných populárních pohádek vystopovat vztahy ke klasickým mýtům. Z evropeisticky pojatých prací lze uvést antologii *European Folk-Tales* (Copenhagen 1963, spol. L. Bødger, Ch. Hole) a *Le théâtre populaire européen* (Paris 1965, spol. G. Megas, H. Moser, G. H. Rivière, A. Tecer, H. Trümpy). Učinil také pokus o systematizaci jevů lidové kultury, který však neúměrně zvýrazňuje folklorní projevy (*Schema di classificazione del materiale folklorico*. Padua 1963). Lit.: *EdM* 3, 1979, sl. 343–344 (E. Miranda).

Assion Peter (5. 8. 1941 Walldürn, Baden – 1. 4. 1994 Walldürn). Německý národopisec, vysokoškolský pedagog.

Studoval do r. 1969 germanistiku, romanistiku, politologii a národopis v Heidelbergu a na Freie Universität v Berlíně. Působil v l. 1969–1980 jako vedoucí bádenského zemského centra pro národopis ve Freiburgu. Habilitoval se v r. 1975 v Heidelbergu a v l. 1980–1991 byl řádným profesorem evropské etnologie na univerzitě v Marburgu. V r. 1991 byl povolán jako ordináriu na univerzitu ve Freiburgu, kde působil v čele Kommission für ostdeutsche Volkskunde a od r. 1993 jako vedoucí Johannes-Künzig Institut für ostdeutsche Volkskunde. Zabýval se obyčejovými tradicemi a lidovým ústním podáním (*Erzählen – Sammeln – Deuten*. Hess. Bl. Marburg 1985; *Fachprosaforshung und Volkskunde*. In: G. Keil – P. Assion: *Fachprosaforshung*. Berlin 1974), sociálními a kulturními dějinami 19. století, vystěholectvím a migrací, dělnickou kulturou a etnografií přítomnosti. Lit.: *ZfV* 90, 1994, s. 255–258 (R. W. Brednich); H. Lixfeld: *Peter Assion (1941–1994)*. *Fabula* 35, 1994, s. 321–324; R. W. Brednich (Hg.): *Grundriss der Volkskunde. Einführung in die Forschungsfelder der Europäischen Ethnologie*. ²Berlin 1994, s. 565.

Auban Bohemus, též Aubanus Boehme, Bohemius, Johann, popř. Jan (1485 Aub, poblíž Würzburgu – 1533/1535 asi Rothenburg). Německý spisovatel.

Studoval teologii, dějepis a geografii, působil jako kaplan v Ulmu a Rothenburgu. Skládal básně v latině. Napsal spis *Obyčeje, práva, rady /ev. řády/ anebo zvyklosti všech národův*, pův. v r. 1538 latinsky, překlad do italštiny byl vydán v r. 1549 v Benátkách a český překlad pořízený Janem Mirotickým (učitel na latinských školách a soukromý učitel ve šlechtických rodinách, pracoval ve službách olomouckého biskupa Viléma Prusinovského, nabyl majetek a usadil se v Kroměříži), který národopisný spis Aubanův nejen přeložil, ale též doplnil svým výkladem o Čechách a Moravě podle Dubraviva (Výbor II); vyšel v Olomouci v r. 1579.

Lit.: *OSN* 2, 1889, s. 232, 17, 1901, s. 417; *MSN* 4, 1929, s. 973.

Auerhan Jan (2. 9. 1880 Skalská Myslivna v Leštině u Humpolce – 9. 6. 1942 Praha). Český statistik, demograf a vysokoškolský pedagog.

Absolvoval právnickou fakultu české univerzity v Praze, od r. 1906 působil jako koncepční úředník ve službách Zemské statistické kanceláře v Praze a po její fúzi

přešel v r. 1919 do Státního úřadu statistického, jehož se stal r. 1926 viceprezidentem a v l. 1929–1939 prezidentem. V l. 1909–1914 a 1922–1924 procestoval Polsko, Volyň, Chorvatsko, Banát, Krym a Kavkaz, poté Jugoslávii, Rumunsko, Polsko, Německo, Švýcarsko, Francii, Dánsko a Anglii. Po habilitaci pro antropogeografii Čechů a Slováků se stal r. 1930 docentem na přírodovědecké fakultě UK. Pro odbojovou činnost za nacistické okupace byl za heydrichiády zatčen a na kobyliské stělnici v Praze popraven. In memoriam byl v r. 1947 jmenován profesorem. Nejvýznamnější jsou jeho studie o jazykových menšinách, hlavně českých a slovenských, a o vystěhovalectví (*Československé menšiny za hranicemi*. Praha 1918; *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkazu*. Praha 1920; *Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku*. Praha 1920; *Čechoslováci v Jugoslavii, Maďarsku, Rumunsku a Bulharsku*. Praha 1921; *Jazykové menšiny v Evropě*. Praha 1924, německy Berlin 1926; *Československá větev v Jugoslavii*. Praha 1930; *Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí*. Praha 1935). Souborně zpracoval antropogeografickou problematiku Československa ve dvou syntetizujících studiích (in: *Čs. vlastivěda 5. Stát*. Praha 1931, a řada II., *Národopis*. Praha 1936). Jeho antropologické i demografické práce přinášely cenný etnografický materiál a snažily se statisticky doložit a osvětlit závislost člověka na geografických činitelích.

Lit.: *MSN I*, 1925, s. 313; *OSNND I/1*, 1930, s. 326; J. Korčák: *Vědecká činnost presidenta doc. Dra Jana Auerhana*. *Statistický obzor* 21, 1940, s. 167n. s bibl.; J. Korčák: *Za doc. Janem Auerhanem*. In: *SČSZ* 50, 1945, s. 50–53; J. Hůrský: *Jan Auerhan*. *ČL* 1, 1946, s. 46; J. Hůrský: *Jan Auerhan. Život a dílo*. Praha 1946; *ČsPráce*, s. 25–26 (Z. Šimeček, M. Moravcová); *ČsBS*, s. 17–18; J. a M. Martínkovi: *Kdo byl kdo – naši cestovatelé a geografové*. Praha 1998, s. 48–49; *ČBS I*, s. 32 (D. Trávníček).

Bach Adolf (31. 1. 1890 Bad Ems, Rheinland-Pfalz – 19. 4. 1972 Bad Ems). Německý lingvista, literární historik, historiograf německého národopisu a vysokoškolský pedagog. Původních prací z národopisu je zaregistrováno velmi málo (*Wesen und Wege der neuen deutschen Volkskunde*. In: *Die Neue deutsche Schule* 4, 1929), spíše se týkají jazykovědy, resp. dialektologie (*Deutsche Mundartforschung. Ihre Wege, Ergebnisse und Aufgaben*. Heidelberg 1934, ¹1950; *Deutsche Namenkunde 1–3*. Berlin 1943, ²Heidelberg 1952–1956) a onomastiky (*Deutsche Namenkunde*. 1954). Překvapivě se objevuje osamocená studie o národopisu velkoměsta, a to v době, kdy se o tuto tematiku teprve rodí zájem (*Volkskunde der deutschen Großstadt*. *ZfVk* 51, 1954, s. 177–195). V povědomí badatelů žije neobyčejně rozsáhlé a podrobné historiografické dílo *Deutsche Volkskunde. Wege und Organisation – Probleme – System – Methoden – Ergebnisse und Aufgaben – Schrifttum* (Leipzig 1937; druhé vydání připravené do tisku na podzim r. 1944 už nemohlo v důsledku válečných událostí vyjít a sazba byla zničena, ³Heidelberg 1960). Přináší nezměrné množství informací, v některých ohledech prezentovaných bohužel bez objektivního odstupu k událostem let kolem 2. světové války a jejích důsledků. Lit.: *Zum Geburtstag Adolf Bachs*. *ZfVk* 51, 1954, s. 305; *Festschrift für Adolf Bach*. Bonn 1955; M. Zender: *Adolf Bach 70 Jahre alt*. *ZfVk* 56, 1960, s. 91–92; *Festschrift für Adolf Bach 1–2*. Bonn 1970; M. Zender: *Gedenkworte für Adolf Bach*. *Rheinische Vierteljahrsblätter* 37, 1973, s. IX–XII; *DBE I*, s. 234.

Bachofen Johann Jakob (22. 12. 1815 Basel – 25. 11. 1887 Basel). Švýcarský právní historik, historik dávnověku.

V l. 1835–1838 studoval práva, starověkou kulturu, dějiny a geografii v Berlíně, dále pak v Göttingen a Basileji, v l. 1838–1840 v Paříži a v Anglii. V l. 1841–1844 působil jako profesor římského práva i trestního práva v Basileji, do r. 1866 byl soudcem. Zabýval se zprvu římským právem, ale brzy se začal orientovat na život a náboženství pravěkého lidstva (*Versuch über die Gräbersymbolik der Alten*. Basel 1859). Jeho stěžejním dílem je výklad o mateřském právu (*Das Mutterrecht. Eine Untersuchung über die Gynaikokratie der alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur*. Stuttgart 1861), které učinil východiskem k výkladu o příbuzenských vztazích. Text jeho knihy byl považován za zcela nesrozumitelný, autora však povzbudil kladný ohlas v etnologických kruzích (mj. L. H. Morgan a J. F. McLennan), který ocenil jeho názor, že mýty a vyprávění lze považovat za autentická svědectví, jež musejí být ve vědě brána v úvahu. Zatímco Bachofenovy teorie byly posmrtně přijímány představiteli četných společenskovědních oborů počínajíc F. Engelsem a S. Freudem, jeho mladší současník E. Westermarck byl zastáncem opozitní teorie o prvenství patriarchální rodiny. Jeho dílo (*Johann Jakob Bachofens Gesammelte Werke 1–4, 6–8, 10*. Basel 1943–1967) připravil k soubornému vydání etnograf K. Meuli.

Lit.: *DBE 1*, 1995, s. 247–248; *EdM 1*, 1977, sl. 1128–1129 (R. Merkelbach).

Bächtold-Stäubli Hanns (27. 3. 1886 Schleithem, Kt. Schaffhausen – 10. 10. 1941 Basel). Švýcarský národopisec.

Zprvu vyučoval na reálce ve Steinu, kde se nadto obíral národopisnými sbírkami, hlubší znalosti však nabyt až za studií u J. Meiera a E. Hoffmanna-Krayera v Basileji. V l. 1913–1921 pracoval jako písař národopisné společnosti a v dalších letech redigoval spolu s Hoffmannem-Krayerem národopisné tiskoviny. Za svého krátkého tvůrčího života se zabýval vedle hospodářské tematiky (*Die schweizerische Volkswirtschaft*. Frauenfeld 1927) rodinnými obřady a obyčeji, především zásnubními i svatebními, a jejich vztahem k právu a církevním institucím (*Die Gebräuche bei Verlobung und Hochzeit. Mit besonderer Berücksichtigung der Schweiz*. Basel 1914), letmo i současnými projevy víry v kouzla a čarodějnictví (*ZfVk 23*, 1913). Spolu se zakladatelem moderního švýcarského národopisu E. Hoffmannem-Krayerem redigoval a organizačně zabezpečoval monumentální dílo *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens 1–10* (Berlin – Leipzig 1927–1942, dotisk Berlin – New York 1987, red. Ch. Daxelmüller), které mělo za cíl nahradit zastaralou práci A. Wuttkeho *Der deutsche Volksglaube der Gegenwart* (Hamburg 1860, ⁴1925). Jeho rozsah a koncepce však daleko překračuje předsevzetí, jakož i samo vymezení vyjádřené titulem, a zůstává stále jednou ze základních pomůcek. Sestavovatel se jím přiřadil k okruhu basilejských národopisců, kteří se zasloužili o zformování svého oboru jako samostatné vědy.

Lit.: P. Geiger: † *Dr. Hanns Bächtold-Stäubli*. *Schweizer Volkskunde* 31, 1941, s. 88–92; R. Weiss: *Die Volkskunde der Schweiz. Grundriss*. Erlenbach – Zürich [1946], s. 63–64; *DBE 1*, 1995, s. 254.

Barabás Jenő (25. 3. 1920 Böde-Zala – 8. 6. 1994 Budapest). Maďarský etnograf a vysokoškolský pedagog.

Studoval v l. 1938–1947 s přerušením v době vojenské služby za 2. světové války etnografií, dějepis, zeměpis a hungaristiku na univerzitách v Pětikostelí a Budapešti, kde se stal asistentem a posléze profesorem. V l. 1980–1985 a znovu v l. 1987–1988 vedl národopisné pracoviště v duchu nově prosazovaného zaměření na evropskou etnologii. Podílel se koncepčně i autorsky na přípravě národopisného atlasu Evropy i maďarského národopisného atlasu (*Magyar Néprajzi Atlasz 1–9*. Budapest 1987–1992). Jeho doménou bylo lidové stavitelství v širokém interetnickém kontextu.

Lit.: *Magyar néprajzi lexikon 1*. Budapest 1977, s. 215; O. Bockhorn: *Jenő Barabás (1920–1994) zum Gedenken*. ÖZfVk 98, 1995, s. 209–210.

de **Barandiarán** José Miguel, též José Miguel de Barandiarán y Ayerbe (31. 12. 1889 Goyerri de Atáun, Guipúzcoa – 21. 12. 1991 Atáun). Baskický duchovní, etnolog, prehistorik a kulturní antropolog.

Před ukončením studia teologie měl možnost obeznámit se s problematikou etnologie na prázdninových kurzech u W. Wundta v Lipsku. V r. 1914 byl vysvěcen na kněze a v l. 1917–1918 se dostal do badatelského kontaktu s E. de Egurenem a T. de Aranzadim, což ho přivedlo k aktivitám ve prospěch soustavného výzkumu baskického lidu a jeho kultury; styky řídila společnost Eusco Folklore, jíž stál ve dvacátých letech v čele a zajišťoval vydávání odborné revue. Za občanské války se rozhodl opustit španělské Baskicko a léta 1936–1953 prožil ve francouzských Pyrenejích. V r. 1964 se stal vedoucím katedry baskické etnologie na univerzitě v Salamance. Výsledky svého školení antropologického a prehistorického zužitkoval v publikacích *Breve historia del hombre primitivo* (Vitoria 1933) a znovu s časovým odstupem v publikaci *El hombre prehistórico en el País Vasco* (Buenos Aires 1953). Od r. 1920 sbíral pověsti a pohádky, které uveřejňoval s přihlédnutím k jejich vazbám na věrské představy a praktiky (*Mitología vasca*. Madrid 1960), a to ponejvíce v ročenkách Eusco-Folklore. Zabýval se však mnoha dalšími tematickými okruhy bádání o baskické lidové kultuře, např. představami o smrti a pohřbnými zvyklostmi (*Creencias y ritos funerarios*. In: Anuario de Eusco-Folklore 3, 1923; *Estelas funerarias del país vasco /zona norte/*. San Sebastian 1970, španělsky a baskicky), společenskými problémy (*Nacimiento y expansión de los fenómenos sociales*. In: Anuario de Eusco-Folklore 4, 1924; *Establecimientos humanos y casa rural*. In: Anuario de Eusco-Folklore 5, 1925, 6, 1926, 7, 1927, 8, 1928, 9, 1929), pastýřským životem (*Vida pastoril vasca in estudio etnográfico del pueblo vasco: en Liginaga*. In: Eusco-Jakintza 3, 1949) apod. Přihlížel k novodobým proměnám baskické lidové kultury (*Aspectos de la transición contemporánea en la cultura del pueblo vasco*. In: Etnol. y Trad. Pop. Zaragoza 1974; *Brujería y brujas en los relatos populares vascos*. San Sebastian 1984). Četné jeho práce vyšly souborně (*El Mundo en la mente popular vasca*. San Sebastian, 1960–1966) a nakonec došlo k edici celoživotního díla pod titulem *Obras completas* (Bilbao 1972), čímž se mu dostalo nevšední pocty. V přítomnosti bývá označován za patriarchu studia baskické kultury.

Lit.: *Homenaje a Don José Miguel de Barandiarán*. Bilbao 1964, s. 11–22;

F. de Barandiarán: *José Miguel de Barandiarán: patriarca de la cultura vasca*.

San Sebastian 1976; *International Dictionary of Anthropologists*. New York – London 1991, s. 25–26 (J. M. Apaolaza Beraza); *EdM 1*, 1977, sl. 1210 (A. Soons).

Bartók Béla (25. 3. 1881 Sânnicolau Mare, maď. Nagyszentmiklós – 26. 9. 1945 New York). Maďarský hudební skladatel, teoretik, sběratel hudebního folkloru a etnomuzikolog.

Hudebně se začal vzdělávat u L. Erkela v Bratislavě, poté vystudoval v l. 1899–1904 hudební akademii v Budapešti, na níž pak do r. 1934 vyučoval klavírní hře. Už v r. 1904 začal sbírat s mladším vrstevníkem Kodálym maďarské, sikulské, romské, rumunské, ukrajinské, srbské, chorvatské, bulharské a slovenské, zčásti i turecké a arabské folklorní projevy pomocí fonografické techniky; výsledkem toho úsilí je podle odhadu více než 10 tisíc záznamů. Svě terénní znalosti a zkušenosti promítal nejen do odborných prací, ale též do své umělecké tvorby. Od r. 1934 byl jako pracovník Maďarské akademie věd pověřen systematickým výzkumem maďarské lidové hudby. V r. 1940 se rozhodl pro nesouhlas s politikou maďarského státu emigrovat do USA, kde byl nakrátko přijat do služeb Kolumbijské univerzity v New Yorku. Jeho sbírky a odborné spisy vycházely zpravidla v maďarštině, rumunštině, němčině, angličtině, popř. i ve slovenštině (*Cântece populare românești din Comitatul Bihor*. București 1913; *Chansons populaires de Transylvanie*. Budapest 1921, spol. Z. Kodály; *Das ungarische Volkslied*. Budapest 1924, Berlin – Leipzig 1925; *Hungarian folk music*. London 1931; *Die Volksmusik der Rumänen von Maramureș*. München 1923; *Népzenék és a szomszéd népek népzenéje*. Budapest 1934; *Die Volksmusik der Magyaren und der benachbarten Völker*. Berlin 1935; *Maďarská ľudová hudba a ľudová hudba susedných národov*. Bratislava 1934, ²1954; *Die Melodien der rumänischen Colinde*. Wien 1935; *Prečo a ako máme zbierať ľudovú hudbu*. 1934. In: O. Elschek (ed): *Postrehy a názory. Výber z korešpondencie B. Bartóka*. Bratislava 1965; *Slovenské ľudové piesne I–III*. Bratislava 1959, 1969 a 1970). Na základe vlastních poznatků se snažil nacházet vzájemné vztahy a souvislosti v lidové hudební kultuře sousedních i vzdálených etnik, což začasť vzbuzovalo projevy neporozumění a odmítání, popř. probouzelo nenávisťnou kritiku, v jejímž pozadí byly politické postoje.

Bibl.: J. Amrichová: *Béla Bartók*. Košice 1981.

Lit.: Z. Kodály: *Béla Bartók*. La Revue Musicale 1921; H. Stevens: *The Life and Music of Béla Bartók*. New York 1953; Gy. Ortutay: *Bartók Béla*. Budapest 1966; *Magyar néprajzi lexikon 1*. Budapest 1977, s. 231–232; O. Birlea: *Bartók Béla példája*. In: *Bartók dolgozatok 1981*, s. 59–64; T. Moiescu: *Bartók Béla és a román folklór. Újabb tanúságok*. In: *Bartók dolgozatok 1981*, s. 65–126; E. Comișel: *De l'importance des études de Béla Bartók pour le recherche des genres folkloriques*. Revue Roumaine d'histoire de l'art 18, 1981, s. 13–39; *ELKS 1*. Bratislava 1995, s. 35; *Biografický lexikón Slovenska 1*. Martin 2002, s. 250–251.

Bastian Philipp Wilhelm Adolf (26. 6. 1826 Bremen – 2. 2. 1905 Port of Spain, Trinidad). Německý cestovatel a etnolog.

Ač studoval práva, poté přírodní vědy a lékařství v Berlíně, Jeně, Praze a Würzburgu, a jako lékař obchodní flotily procestoval od poloviny 19. století skoro celý svět, pořizoval bohatou dokumentaci tzv. přírodních národů, jíž využíval k srovnávacím

etnopsychologickým úvahám i v prostředí civilizovaného světa (*Der Mensch in der Geschichte 1–3. Zur Begründung einer psychologischen Weltanschauung*. Leipzig 1860; *Der Völkergedanke im Aufbau einer Wissenschaft vom Menschen und seine Begründung auf ethnologische Sammlungen*. Berlin 1881). Podle jeho názoru se všem jedincům vlastní elementární myšlení (Elementargedanken) mění v historicky jedinečné pospolitostní myšlení (Völkergedanken). Navazoval na evolucionistické teorie J. J. Bachofena, ale později přešel k difuzionismu (*Rechtsverhältnisse bei verschiedenen Völker der Erde*. Berlin 1872; *Die Vorgeschichte der Ethnologie*. Berlin 1881). Stal se ve své době jednou ze stěžejních osobností vědecké etnologie v Evropě, a to i jako spoluzakladatel společnosti pro antropologii, etnologii a pravěk a od r. 1869 vydavatel *Zeitschrift für Ethnologie*, ale od téhož roku také jako docent a posléze profesor etnologie na berlínské univerzitě, jakož i zakladatel a ředitel berlínského muzea všeobecného národopisu. Kládl vysoké nároky na kritéria vědeckého myšlení a vyjadřování, které sám překračoval i za cenu ztráty obecné srozumitelnosti. Svými požadavky však provokoval i evropskou etnologii k větší teoretické a metodologické náročnosti. Významně přispěl k formování etnologického systému myšlení (*Allgemeine Grundzüge der Ethnologie. Prolegomena zur Begründung einer naturwissenschaftlichen Psychologie auf dem Material des Völkergedankens*. Berlin 1884; *Controversen in der Ethnologie 1–4*. Berlin 1893–1894). Formuloval teorii o základních archetypech myšlení, které jsou v pozadí všech světových kultur a projevují se v národních systémech hodnot a idejí. Upozorňoval zejm. na totožnost psychologických aspektů plodících analogické kulturní jevy. Jeho teorii dále rozvedl F. Ratzel.

Lit.: *Brockhaus' Konversations-Lexikon* 3, 1901, s. 459–460; M. Roediger: *Adolf Bastian* †. *ZfV* 15, 1905, s. 241–242; A. Bach: *Deutsche Volkskunde*. Heidelberg 1960, s. 54–55; W. Hirschberg: *Wörterbuch der Völkerkunde*. Stuttgart 1965, s. 37; K. P. Koepping: *Adolf Bastian and the Psychic Unity of Mankind*. St. Lucia 1983; *International Dictionary of Anthropologists*. New York – London 1991, s. 36–37; *Dictionnaire de l'ethnologie et de l'anthropologie*. Red. P. Bonte, M. Izard. Paris 1992, s. 107–108; *DBE* 1, 1995, s. 317; *EdM* 1, 1977, sl. 1324–1327 (W. Seidensticker); M. Panoff – M. Perrin: *Taschenwörterbuch der Ethnologie*. Berlin 2000, s. 39–40.

Baudouin de Courtenay Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria Anna (2. 8. 1885 Dorpat, nyní Tartu, Estonsko – 28. 2. 1967 London), pseudonym Cyprian Dobrzyński. Estonská filoložka a vysokoškolská pedagožka.

V l. 1906–1910 ukončila studia klasické filologie a lingvistiky na historicko-filologické fakultě univerzity v Petrohradě, krátce byla provdána za profesora slovanské filologie a etymologie v Berlíně Maxe Vasmera, ve Štýrském Hradci navštěvovala přednášky lingvisty a etnografa Rudolfa Meringera, propagátora metody „Wörter und Sachen“ a ve Vídni indoeuropeisty Paula Kretschmera. S nově založenou rodinou odešla v r. 1921 do Vilniusu, rok poté se ve Varšavě habilitovala pro etnologii, od r. 1927 působila jako docentka ve Vilniusu, kde byla r. 1929 jmenována mimořádnou profesorkou a v r. 1935 řádnou profesorkou na univerzitě ve Varšavě. Během 2. světové války působila v Jeruzalémě, po jejím ukončení přednášela na Polish University Abroad v Londýně. Její etnografická bádání se zaměřovala na vztahy mezi Byzanci a slovanským světem,